

9. Руденченко А. Теоретичні основи навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів / Алла Руденченко // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – Київ, 2013. – № 8. – С. 100–106.
10. Уколова М. С. Феномен этнофутуризма в современной культуре: дисс. на соиск. учен. степени канд. философских наук : спец. 24.00.01. “Теория и история философии” / Уколова Марина Сергеевна. – Казань : Казанский государственный университет культуры и искусств, 2009. – 183 с.

REFERENCES

1. Blednova, N. S., Sher Y. A., and Vishnyatskiy L. B. (2002), *Proiskhozhdenie znakovogo povedeniya* [Origin of sign behavior], Moscow, Nauchnyy mir (in Russian).
2. Brovchenko, A. I. (2011), “Formation of professional competence of the foundations etno design of future teachers of labor studies”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Pedagogical), 13.00.02 “theory and technique of labor training”, Kyiv, 21 p. (in Ukrainian).
3. Kolcheva, E. M. (2008), *Etnofuturizm kak yavlenie kul'tury* [Ethnofuturism as a culture phenomenon], Yoshkar-Ola, Mariyskiy gosudarstvennyy universitet, (in Russian).
4. Maksymenko, H. Ye. (2009), “Formation of the art and graphic skills of future designers in the study of professional disciplines”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Pedagogical), 13.00.04 “theory and technique of professional education”, Kyiv, 20 p. (in Ukrainian).
5. Odrobinsky, Y. V. (2015), “Etnofuturizm as a basis of modern design in Ukraine”, *Stan ta perspektyvy rozvytku kulturolohichnoi nauky v Ukraini. Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii* [State and the prospects of development of culturological science in Ukraine. Materials of a scientific and practical conference], Mykolaiv, Separated Subdivision Mykolaiv branch of Kiev National University of Culture and Arts, part 1, 2012, pp. 135–139 (in Ukrainian).
6. Odrobinsky, Y. V. (2010), *Skifo-sarmatska kamianorizna plastyka ukrainskykh zemel (kharakterystyka vydiv i khudozhni osoblyvosti)* [Scythian-sarmatian stone plastic of the Ukrainian lands (description of types and artistic peculiarities)], Mykolaiv, Dyzain i polihrafiia, (in Ukrainian).
7. Ryzhova, I. S. (2008), Social and philosophical paradigm of modern design, *Humanitarnyi visnyk ZDIMA* [Humanitarian bulletin of the Zaporizhia state engineering academy], issue 33, Zaporizhia, Zaporizhia state engineering academy, pp. 111–129. (in Ukrainian).
8. Rozenberg, N. A. and Plekhanova E. O. (2005), Ethnofuturism and ethnic identification in art of Russia of the end of XIX – the beginnings of the XXI st century, *Sovremennye transformatsii rossiyskoy kul'tury* [Modern transformations of the Russian culture], Moscow, Nauka, pp. 281–302 (in Russian).
9. Rudenchenko, A. (2013), Theoretical bases of training of ethnodesign of students of the highest art educational institutions, *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia* [Problems of training of the modern teacher], no. 8, Kyiv, pp. 100–106. (in Ukrainian).
10. Ukolova, M. S. (2009) “Ethnofuturism phenomenon in modern culture”, The dissertation of the candidate of philosophical sciences. Specials 24.00.01. “Theory and history of philosophy”, Kazan state university of culture and arts, Kazan, 183 p. (in Russian).

УДК 745.03 + 746.3 + 391 (477) (045)

Олена Тригуб

КОНЦЕПЦІЯ ДЕКОРАТИВНОСТІ БОЛГАРСЬКИХ СОРОЧОК НА ПІВДНІ УКРАЇНИ (XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)

У статті досліджено особливості болгарських народних сорочок на Півдні України в XIX – на початку XX ст., розглянуто їхню концепцію декоративності та художні особливості,

на основі детального вивчення предметів з фондів краєзнавчих і етнографічних музеїв Одеси й Миколаєва, а також польових досліджень у болгарських селах Одеської та Миколаївської областей (колишня територія Херсонської і Бессарабської губерній) проаналізовано зміни в їх крої та оздобленні залежно від часу, матеріалів і впливу навколишнього середовища.

Ключові слова: болгарські сорочки, концепція декоративності, тунікоподібний крій, клини, рукава, комір, манжети, матеріали, елементи оздоблення.

Елена Тригуб

КОНЦЕПЦИЯ ДЕКОРАТИВНОСТИ БОЛГАРСКИХ РУБАХ НА ЮГЕ УКРАИНЫ (XIX – НАЧАЛО XX ВЕКА)

В статье исследованы особенности болгарских народных рубах на Юге Украины в XIX – начале XX в., Рассмотрены их концепция декоративности и художественные особенности, на основе детального изучения предметов из фондов краеведческих и этнографических музеев Одессы и Николаева, а также полевых исследований в болгарских селах Одесской и Николаевской областей (бывшая территория Херсонской и Бессарабской губерний) проанализированы изменения в их крое и отделке в зависимости от времени, материалов и воздействия окружающей среды.

Ключевые слова: болгарские рубахи, концепция декоративности, туникообразный крой, клинья, рукава, воротник, манжеты, материалы, элементы отделки.

Olena Tryhub

CONCEPTION OF DECORATIVENESS OF BULGARIAN SHIRTS IN THE SOUTH OF UKRAINE (XIX – EARLY OF THE XX CENTURY)

The paper studied Bulgarian folk shirts, their conception of decorativeness and artistic features in the South of Ukraine in the XIX – early of the XX century, analysed the changes in their cut and trimming depending on time, materials, and environmental impact. During the work, the field researches were conducted in the Bulgarian villages of Odessa and Mykolaiv regions (the former territory of Bessarabia and Kherson provinces), and the exhibits of local history and ethnographic museums of Odessa and Mykolaiv were studied.

It was found that the Bulgarian national women's shirts according to a cut and external decoration are divided into two types: tunic-type (i.e. with no shoulder seam) and shirts with shoulder inserts and shirts – byrchanks. Two-breechclout clothes – women's clothing, the waist part of which form wrap skirt with apron with the name of the back and front waist-cloth. Shirts on byrchanka are located at the collar and on the edges of sleeves. Shoulders of byrchanka are formed by triangular or square inserts that combine front and back parts of the main base cloth. The tunic-type shirts are typical for the sukman clothes complex (sukman is the deaf blue or black woollen dress without shoulder seam). They consist of the base cloth, which has the double length from shoulder to ankles, and which is bent in half.

The peculiarities in the arrangement of decoration of byrchanka and tunic-type shirt were analysed. The ornamental decoration with embroidery of byrchanka is focused on the front side of the collar, on the edge of hem, in the area of chest. The main decorative load centres of tunic-type shirts are sleeves and hem. The areas of shirts that could be seen from the sukman were decorated. It was established that the most common type of Bulgarian shirts cut in the South of Ukraine was just tunic-type, but in some villages the shirts with shirred sleeves and shoulder inserts were found.

It was determined that the shirts were made of different materials: cotton, woollen, hemp, flax, silk base cloth. Depending on what material was woven the base cloth, along its length the strips were placed of hemp, cotton, flax or silk threads, which gave the fabric texture and relief. Among other things, such strips were different from the basic material in tone and colour, and they formed a specific rhythm and pattern of fabric.

The analysis of ethnographic studies of the XIX-th century indicates that the sleeves and the breast part were the main decorative accents of the Bulgarian folk shirt. However, in the early XX century, the bright embellishment embroidered shirts are replaced with white hand-made or factory lace, the length of shirt is decreased. These changes are typical for both Bulgaria and for the South of Ukraine. There is a new element – the yoke in the cut. The sleeve is shortened and supplemented with the cuff.

It was found that the sukman women's clothes are according to chernodreshnial men's clothes (male type of clothes that are characterized by presence of black clothes). Men's shirts in the South of Ukraine have tunic type of cut, as the women ones. Men's shirts were made of the same materials as the women ones: from hemp, flax, later – from cotton base cloths. In the early XX century, the shirt with a banded collar, breast cut in the front or on the side and embroidered sleeves become a part of everyday life. This type of shirt is gradually replacing traditional tunic type.

It was determined that the women's shirts during the XIX century remained traditional, and only in the early XX century the decoration is changed in them, the function of underwear is attached, the cut gets the specificities of the city fashion, and the factory fabrics are used. Men's shirts except changes associated with the change of time and economic status become features of shirts of the male population of the southern regions of Ukraine. Both men and women's shirts in the early XX century are less ornamented with embroidery. It remains mainly on the festive and ceremonial clothes.

Key words: *Bulgarian shirts, conception of decorativeness, tunic-type cut, gores, sleeves, collar, cuffs, materials, decoration elements.*

У результаті процесу колонізації територію сучасного Півдня України заселили представники багатьох національностей. Перша Сербська, або Слов'янська колонізаційна хвиля, що передбачала і болгарські переселення, почалася ще за часів правління Петра I. Упродовж XVIII ст. болгарський колонізаційний рух на Півдні України набув великих розмірів. Були сподівання на те, що іноземці привнесуть у новий край вищу культуру і позитивно вплинуть на місцеве й прибуле населення. На початку XX ст. на території Бессарабської, Херсонської і Таврійської губерній розташовувалося 117 болгарських колоній. Болгари і сьогодні становлять одну з найчисленніших етнічних груп, що проживають на цій території.

Численні національні та етнічні групи, які проживають на Півдні України, в синтезі формують його загальну культуру. Народний костюм – це та зовнішня ознака етносу, за якою його впізнає світ, це його соціальна, національна, географічна, кліматична та економічна специфіка. Він виконує дуже важливу етновизначальну функцію. В національному одязі будь-якого з народів є своя самобутність, що детермінує його етнічну відокремленість. Дослідження болгарського народного костюма Півдня України проведені в межах етнографії та історії, у сфері ж мистецтвознавства він як витвір декоративно-прикладного мистецтва залишається маловивченим і потребує детального аналізу. Болгарська народна сорочка є основною складовою одягового комплексу болгар Півдня України. Саме її концепція декоративності заслуговує особливої уваги.

У другій половині XIX – першій половині XX ст. проблемами болгарської колонізації, культури та побуту болгар-переселенців займалися ряд етнографів та істориків. Серед них М. Державін [7], Д. Багалій [2]. Особливості болгарського костюма в різних районах Болгарії розглядали М. Велева [3; 4; 5], М. Черкезова [10]. Одяг бессарабських болгар вивчали Н. Калашнікова [8], Т. Агафонова [1], Н. Голант [12].

Основні результати дослідження, висвітлені у статті, базовані на польових дослідженнях у селах Одеської та Миколаївської областей, опрацьованих матеріалах Етнографічного музею при Зорянському будинку культури, Музею “Камчікська кишта” болгарської народної культури в с. Зоря (Камчік). Також були охоплені матеріали Миколаївського обласного краєзнавчого й Одеського державного історико-краєзнавчого музеїв. Щодо останнього, то в ньому зберігаються експонати, зібрані у багатьох болгарських селах Бессарабії (сучасна південно-західна Україна та південна Молдова).

Мета статті – дослідити болгарські традиційні сорочки, визначити їх концепцію декоративності й художні особливості на Півдні України.

Болгарські народні жіночі сорочки (*риз*) за кроєм і зовнішнім декоруванням М. Велева поділяє на два типи: тунікоподібні (тобто без плечового шва) та *риз* з плечовими вставками і призбируванням – бирчанки (*бърчанка*) [3, с. 145]. Сорочки другого типу пов'язані суто з *двопристілочним* одяговим комплексом (назву “*двопристілочний*” вживають у південному регіоні України, в Болгарії вона зветься *двупрестилчена носия*). *Двупрестілочний одяг* (переклад Б. Койнакової) – жіночий одяг, поясну частину комплексу якого утворюють запаска з фартухом, що мають назви задня та передня *престілки* [3, с. 144].

Призбирування на бирчанці (переклад Б. Койнакової) розміщують біля коміра та по краях рукавів. *Бърча* в перекладі з болгарської означає “морщитись”. Плечовий пояс бирчанки утворюють за допомогою трикутних або квадратних вставок, поєднуючи передню і задню частини основного полотнища. Така відмінність у формі наплічних поликів ділить бирчанки на два різновиди, які, своєю чергою підрозділяють на другорядні підвиди. Це залежало від розташування нагрудного розрізу (*пазва*) – посередині грудей або збоку, від наявності та кількості бокових нагрудних клинів (одного чи двох), що їх вставляли між основним полотнищем і рукавами, клинів, розташованих по низу сорочки між основним полотнищем та боковими пілками, від того, як вставлені рукави – у зборку чи без неї, від наявності отворів між передньою пілкою та рукавами, передньою і боковими пілками. Під пахвами між основними пілками та рукавами вшивали квадратні клаптики тканини, що надавали рукам вільного руху (*алтица*). Часто плечові й пахові вставки мали однакові назви і відрізнялися тільки за розміром (наприклад, *малка* і *голяма алтица*) [3, с. 19].

Тунікоподібні сорочки характерні для *сукманного* одягового комплексу (*сукман* – глухий синій або чорний вовняний сарафан без плечового шва) [4, с. 14]. Вони складаються з перегнутого навпіл полотнища, що має подвійну довжину від плеча до щиколоток. Подібно бирчанці тунікоподібні *риз* мають з боків трапецієвидні клини, які можна вставляти як під пахвами, так і в плечовий згин на передній частині основного полотнища. Рукави сполучені з одного та половини полотнища або з двох полотнищ, які зшиті по довжині. Нагрудний розріз розміщували по центру. Горловина утворювалася завдяки трикутному вирізові на основному полотнищі в місці згину (*угърле*). Під пахвами вставляли *алтицу*, або ж бокові клини мали стріловидне завершення згори, що замінювало її функцію [3, с. 31]. В окремих випадках для зміцнення верхньої частини сорочки на неї пришивали додаткове полотнище (*подплата*).

Бърчанка та тунікоподібна сорочка мають певні особливості в розташуванні декору.

Орнаментальне оздоблення вишивкою бирчанки зосереджено на лицевому боці коміра, по краю подолу, в ділянці грудей: уздовж нагрудного розрізу, на зборках, на нагрудних клинах, на нашитих перпендикулярно смугах уздовж бокового нагрудного розрізу та по ширині грудей. Часто задля композиційної рівноваги такого щільного прикрашення передньої частини полотнища вишивали дрібним візерунком також і задне, починаючи з-під коміра і до попереку. На рукавах декор розміщували переважно по їх довжині. Він складався переважно з двох елементів: мотив прямокутної форми, розташований безпосередньо під плечовим швом, а з боків від нього майже до краю рукава тягнулися дві вишиті смуги. Іноді замість прямокутної вишивки посередині рукава розташовували широку суцільну смугу, доповнену боковими вужчима. На рукавах, призбираних згори, декоративний акцент був поверх зборок [3, с. 31–32].

Основними центрами декоративного навантаження тунікоподібної *риз* є рукави та поділ. Менше прикрашали нагрудний розріз і зовнішній бік коміра. Таке розташування вишиваного орнаменту зумовлене приналежністю даного виду сорочок до *сукманного* одягового комплексу. У ньому прикрашали ті ділянки сорочки, які було видно з-під сукману. Оскільки нагрудна частина тунікоподібної *риз* значною мірою перекривала сукманом, декоративне оздоблення її було набагато біднішим, аніж у бирчанці. *Сукманий* тип одягу, а отже, і тунікоподібна сорочка характерні для східної та північно-східної Болгарії [6, с. 18]. Саме з цих регіонів походить найбільше болгар-переселенців. Для орнаментального оздоблення їх одягу характерні виваженість та помірність [12, с. 364]. Як засвідчили Т. Агафонова та Н. Калашнікова, найпоширенішим типом крою болгарських сорочок на Півдні України був саме тунікоподібний, але в деяких поселеннях траплялися *риз* з призбираними рукавами та плечовими вставками [1, с. 113; 8, с. 86].

Сорочки виготовляли з різноманітних матеріалів: бавовняного, вовняного, конопляного, лляного, шовкового полотен. Нитки для їх ткацтва, крім бавовняних, виготовляли власноруч, бавовняні ж (*памук*) купували на базарі [11, с. 136]. Треба зазначити, що льон та конопля є давнішою і традиційною сировиною для виготовлення сорочок, на відміну від бавовни, яку найчастіше застосовують від другої половини XIX ст. [10, с. 162]. Текстильне прикрашання жіночих сорочок значною мірою залежало від самої тканини. *Ризи* на Півдні України дуже часто шили з полотна (*платно*), яке ткали з кількох видів ниток. Залежно від того, з якого матеріалу було виткано полотно, по його довжині розташовували смуги з конопляних, бавовняних, лляних або шовкових ниток, що надавало тканині фактурності та рельєфності. Крім цього, такі смуги відрізнялися від основного матеріалу за тоном і кольором, утворювали певний ритм і малюнок тканини. У регіоні Болгарії Странджа, що був батьківщиною болгар, які переселилися до земель сучасної Миколаївської області на початку XIX ст., білі смуги виготовляли зі щільно укладених бавовняних ниток, а жовті, бежеві, сині – не укладали щільно. Вони мали назву *кенари*; це – специфічна форма художнього оздоблення; виконували роль визначальної етнографічної ознаки [10, с. 166].

Етнографічні дослідження XIX ст. свідчать, що болгарські жіночі сорочки були рясно оздоблені вишивкою, розміщеною на плечах, грудях, рукавах, по подолу. Рукави і нагрудна частина – найголовніші декоративні акценти *ризи*.

Однак на початку XX ст. яскраве оздоблення сорочок вишивкою почали замінювати білим ручним або фабричним мереживом, довжину *ризи* зменшили [5, с. 14; 10, с. 163–164]. Такі зміни характерні як для сорочок Болгарії, так і для сорочок болгарок на Півдні України. У крої з'явився новий елемент – кокетка. Рукав почали вкорочувати та доповнювати манжетою [9, с. 32].

Типовою для такої категорії трансформованих сорочок є *риза* з Миколаївського обласного краєзнавчого музею (КП-51555; Т-3281, с. Тернівка). Тканина для її пошиття виконана з різних видів ниток (це бавовняні нитки різної щільності). Отже, по довжині її поверхня вкрита бежевими смугами. На передній і задній її пілках розташована кокетка. Причому спереду кокетка має фігурну форму, до якої пришите полотнище сорочки, зібране у складки. Горловина сорочки прикрашена мереживом, рукав оздоблений мережкою. З боків *риза* розширена широкими трапецієподібними клинами.

Інший зразок (Б-1656) сорочки датований початком XX ст. (с. Криничне Болградського р-ну Одеської обл.). Ця сорочка виготовлена з лляного полотна з поздовжніми, витканими з розріджених та щільно укладених бавовняних ниток охристого та яскраво-білого кольору. *Риза* має тунікоподібний крій. До основного полотнища приєднуються два трапецієподібних бокових клини. Вона має округлий виріз горловини і нагрудний розріз без застібок, рукави у три чверті. Манжети оздоблені фігурною строчкою, низ сорочки – мережкою та невеликою кількістю вишивки. Здебільшого це чорні нитки, і лише на бокових швах по подолу розташовується поширений декоративний рослинний мотив – тюльпан, виконаний червоними та зеленими нитками. Цей мотив був також поширений у вишивці угорців.

Аналогічною є сорочка Б-1657, що має повздовжні бежеві смуги на тканині та рукав у три чверті. Розріз біля шиї в ній оздоблений застібкою на гудзику та прикрашений мережкою, мереживом і вузькою одноколірною вишивкою. Рукав – без манжетів і будь-яких оздоблень.

Трохи іншою є сорочка Б-617 зі с. Зоря Саратського р-ну Одеської обл., виготовлена з однорідного домотканого полотна та оздоблена кольоровою вишивкою на подолку й краях рукавів, має трапецієподібні бокові клини.

На початку XX ст. сорочка почала виконувати роль нижньої білизни. Увійшли в побут короткі блузи без рукавів, стягнуті у складки на талії (*чапак*), або ж *чапак з долної юбкой*, де до ліфа додано ще й спідницю, що надає цій білизні схожості з українською “талійкою” [1, с. 114; 9, с. 32].

Сукманному жіночому одягу відповідає *мъжската чернодрешна носия* (чоловічий тип одягу, характерний наявністю чорного верхнього одягу). Чоловічі сорочки на Півдні України мають тунікоподібний крій, як і жіночі. З боків вставлені два клини, розширені до низу або прямокутні – на великий розмір. Чоловічі *ризи* шили з тих самих матеріалів, що й жіночі: з конопляного, лляного, згодом – з бавовняного полотен. Наприкінці XIX – на початку XX ст. сорочки шили з фабричної тканини. Взимку одягали вовняні сорочки (*вълнени ризи*). Часто їх

одягали на спідню *ризу* [9, с. 36]. Носіння сорочок замість нижньої білизни – нововведення початку ХХ ст. Крім того, в цей період почали впроваджувати манжети і застібки на гудзиках (2–4 гудзики). Святкові сорочки шили з коміром. Довжина чоловічої *ризи* була, як правило, до середини стегна, та з часом, на межі століть, її вкоротили. Та сама тенденція спостерігалась і в Болгарії, але тут, зазначила М. Велева, багато залежало від виду трудової діяльності її носія та призначення сорочки [5, с. 29]. Це стосується і довжини рукава, хоча вона частіше була до зап'ястя, на відміну від рукава жіночої сорочки на початку ХХ ст. У більшості сіл сорочки носили заправленими в штани, але у селах Кирнички [11, с. 141], Колесному [1, с. 117], Городньому (Чійшії) [12, с. 374] влітку їх носили “на випуск”, опускаючи низ сорочки на штани.

У цей час увійшла в побут сорочка з коміром-стійкою, нагрудним розрізом спереду або збоку та вишитими рукавами. Якщо розріз (*назва*) розмішували збоку, *риза* нагадувала за покром українську косоворотку. Цей вид сорочки поступово замінив традиційний тунікоподібний [8, с. 90].

Яскравим прикладом такої сорочки є експонат Одеського державного історико-краєзнавчого музею Б-1658. Це лляна домоткана, датована початком ХХ ст. *риза* болгарського селянина зі с. Криничне Болградського р-ну Одеської обл., косоворотка, що застібається на кнопки. Уздовж усього полотнища вона має виткані світлі щільні бавовняні смуги. На спинці розташована кокетка з чотирма зустрічними складками, на раменах – прямокутні вставки без зборок. Комір-стійка, нагрудна планка та широкі манжети прикрашені замість вишивки фігурною машинною строчкою.

Іноді чоловічі сорочки оздоблювали вишивкою білими шовковими нитками на білому тлі тканини [12, с. 374]. У такий спосіб також прикрашали гагаузькі сорочки. Кілька подібних екземплярів зберігається в Одеському державному історико-краєзнавчому музеї.

Отже, підсумовуючи викладене, варто погодитися з Т. Агафоновою, яка зазначила, що під впливом національного одягу інших етносів, які проживають на території Півдня України, найбільших змін зазнали чоловічий та жіночий верхній одяг, а також прикраси [1, с. 118]. Крім того, трансформація болгарського народного костюма на Півдні України зумовлена наступними чинниками: впливом міської моди, що пов'язано зі зміною орієнтирів, тобто поширенням впливу міської культури та міського виробництва на початку ХХ ст., винаходом фабричних матеріалів. Жіночі *ризи* протягом ХІХ ст. залишалися традиційними, і лише на початку ХХ ст. у них змінилося декоративне оздоблення, додалася функція нижньої білизни, крій набув рис міської моди, почали використовувати фабричні тканини. Чоловічі ж сорочки, крім змін, пов'язаних зі зміною часу та економічного становища, набули рис сорочок чоловічого населення південних регіонів України. І чоловічі, й жіночі сорочки на початку ХХ ст. усе менше оздоблюють вишивкою. Вона залишається здебільшого на святковому та обрядовому одязі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агафонова Т. Одяг болгар південно-західної України (ХІХ – перша пол. ХХ ст.) / Т. Агафонова // Народна творчість та етнографія. – 1997. – № 5–6. – С. 113–119.
2. Багалеї Д. І. Колонизация Новороссийского края и первые шаги его по пути культуры / Д. И. Багалеї // Киевская старина. – 1889. - № 4–5/7. – С. 110–148.
3. Велева М. Г. Българската двупрестилчена носия / М. Г. Велева. – София : Издателство на Българската Академия на Науките, 1963. – 162 с.
4. Велева М. Г. Български народни носии. – Т. 2: Български народни носии в Средна Западна България и Средните и Западните Родопи от края на ХVІІІ до средата на ХХ в. / М. Г. Велева, Е. И. Лепавцова. – София : Издателство на Българската Академия на Науките, 1974. – 254 с., ил.
5. Велева М. Г., Лепавцова Е. И. Български народни носии. – Т. 4: Български народни носии в Южна България през ХІХ и първата половина на ХХ век / М. Г. Велева, Е. И. Лепавцова. – София : Издателство на Българската Академия на Науките, 1988. – 380 с., ил.
6. Денисов Н. В. Этнокультурные параллели дунайских болгар и чувашей / Н. В. Денисов. – Чебоксары : Чувашское книжное издательство, 1969. – 176 с., ил.

7. Державин Н. С. Болгарские колонии в России / Н. С. Державин. – Т. 2: Язык. – Петроград, 1915. – 648 с.
8. Калашникова Н. М. Коллекция одежды бессарабских болгар в собрании государственного музея этнографии / Н.М. Калашникова // Страницы истории и этнографии болгар Молдовы и Украины ; [отв. ред. С. З. Новаков]. – Кишинёв : «Штиинца», 1995. – С. 84–92.
9. Пригарин А. Кубей и кубейци: бит и культура на българите и гагаузите в с. Червоноармейское, Болградски район, Одеска област / А. Пригарин, Т. Тхоржевская, Т. Агафонова, А. Ганчев. – Одеса : Маяк, 2001. – 88 с.
10. Странджа: Материална и духовна култура / [Ред. кол. М. Черкезова, С. Райчевски]. – София : Академично издателство проф. Марин Дринов, 1996. – 456 с.
11. Шабашов А. В. Очерки истории и этнографии села Кирнички в Бессарабии: материалы исследования по этнографии бессарабских болгар / А. В. Шабашов, Н. А. Бандурова, В. Я. Дыханов, И. В. Карпенко, А. С. Папазогло, В. П. Степанов, А. В. Шабашов, В. Н. Шевченко; В. Н. Станко (отв. ред.). – Одесса : Гермес, 1998. – 263 с.
12. Шабашов А. В. Чийшия: Очерки истории и этнографии болгарского села Городнее в Бессарабии / А. В. Шабашов, Н. Н. Червенков, Л. В. Субботин, М. Д. Пинти, Н. П. Пинти, В. Н. Шевченко, Н. Г. Голант, Д. Е. Никогло, Е. В. Кысса, В. Я. Дыханов, В. П. Степанов, Е. И. Водинчар, И. А. Стоянов; В. Н. Станко (главн. ред.). – Одесса : Астропринт, 2003. – 792 с., ил.

REFERENCES

1. Ahafonova, T. (1997), Clothes Bulgarians south-western Ukraine (XIX – early XX century), *Narodna tvorčist ta etnografija* [Folk art and ethnography], no 5–6, pp. 113–119. (in Ukrainian).
2. Bagaley, D. I. (1889), Colonization of the Novorossiysk region and its first steps towards culture, *Kievskaya starina* [Kyiv antiquity], no. 4–5/7, pp. 110–148. (in Russian).
3. Veleva, M. G. (1963), *Bulgarskata dvuprestilčena nosiya* [The Bulgarian dvuprestilial Costume], Sofia, Izdatelstvo na Bulgarskata Akademiya na Naukite. (in Bulgarian).
4. Veleva, M.G. (1974), *Bulgarski narodni nosii* [Bulgarian folk costumes], Vol. 2: *Bulgarski narodni nosii v Sredna Zapadna Blgariya i Srednite i Zapadnite Rodopi ot kraya na XVIII do sredata na XX vek* [Bulgarian folk costumes in Central Western Bulgaria and the Middle and Western Rhodopes from the end of the 18th to the middle of the 20th century], Sofia, Izdatelstvo na Bulgarskata Akademiya na Naukite. (in Bulgarian).
5. Veleva, M. G., and Lepavtsova, E. I. (1988), *Bulgarski narodni nosii* [Bulgarian folk costumes], Vol. 4: *Bulgarski narodni nosii v Yuzhna Bulgariya prez XIX i pervata polovina na XX vek* [Bulgarian folk costumes in South Bulgaria in the 19th and the first half of the 20th century], Sofia, Izdatelstvo na Bulgarskata Akademiya na Naukite. (in Bulgarian).
6. Denisov, N. V. (1969), *Etnokul'turnye paralleli dunayskikh bolgar i chuvashy* [Ethnocultural parallels between the Danube Bulgarians and the Chuvashes], Cheboksary, Chuvashskoe knizhnoe izdatel'stvo. (in Russian).
7. Derzhavin, N. S. (1915), *Bolgarskie kolonii v Rossii* [Bulgarian colonies in Russia] Vol. 2, *Yazyk* [The Language], Petrograd. (in Russian).
8. Kalashnikova, N. M. (1995), Collection of clothes of Bessarabian Bulgarians in the collection of the State Museum of Ethnography, *Stranitsy istorii i etnografii bolgar Moldovy i Ukrainy* [Pages of history and ethnography of the Bulgarians of Moldova and Ukraine], Chisinau, Shtiintsa, pp. 84–92. (in Russian).
9. Prigarin, A. Tkhorzhevskaya, T., Agafonova, T., and Ganchev, A. (2001), *Kubey i kubeytsi: bit i kultura na bulgarite i gagauzite v s. Chervonoarmeyskoe, Bolgradski rayon, Odeska oblast* [Kubey and kubeians: the way of life and culture of Bulgarians and Gagauz in the village Chervonoarmeyskoe, Bolgrad district, Odesa region], Odessa, Mayak. (in Bulgarian).
10. Cherkezova, M., and Raychevski, S. (1996), *Strandzha: Materialna i dukhovna kultura* [Strandzha: Material and spiritual culture], Sofia, Akademichno izdatelstvo Professor Marin Drinov. (in Bulgarian).

11. Shabashov, A. V., Bandurova, N. A., Dikhanov, V. Ya., Karpenko, I. V., Papazoglo, A. S., Stepanov, V. P., and Shevchenko, V. N. (1998), *Ocherki istorii i etnografii sela Kirnichki v Bessarabii: materialy issledovaniya po etnografii bessarabskikh bolgar* [Essays on the history and ethnography of the village of Kirnichki in Bessarabia: research materials on the ethnography of Bessarabian Bulgarians], ed. by Stanko, V. N., Odessa, Germes. (in Russian).
12. Shabashov, A. V., Chervenkov, N. N., Subbotin, L. V., Pinti, M. D., Pinti, N. P., Shevchenko, V. N., Golant, N. G., Nikoglo, D. E., Kyssa, E. V., Dykhanov, V. Ya., Stepanov, V.P., Vodinchar, E. I., and Stoyanov, I. A. (2003), *Chiyshiya: Ocherki istorii i etnografii bolgarskogo sela Gorodnee v Bessarabii* [Chiyushiya: Essays on the history and ethnography of the Bulgarian village Gorodnee in Bessarabia], ed. by Stanko, V. N., Odessa, Astroprint. (in Russian).

УДК 745.512 (477)

Роман Гаврилюк

**ТРАДИЦІЙНІ ТА НОВАТОРСЬКІ ПІДХОДИ
В ХУДОЖНІЙ ОБРОБЦІ ДЕРЕВА ВИЖНИЦЬКОЇ ШКОЛИ
ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА**

У статті на багатому фактологічному матеріалі досліджено традиційні та новаторські підходи в художній обробці дерева Вижницької школи декоративно-ужиткового мистецтва. Проведено аналогії з технологічними і художньо-стильовими особливостями художньої обробки дерева в сусідньому гуцульському краї. Простежено еволюцію форм та декоративних прийомів у творчості вижницьких майстрів по дереву другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Ключові слова: народне мистецтво, художня обробка дерева, декоративні тарелі, різьблення, декоративний розпис.

Роман Гаврилюк

**ТРАДИЦИОННЫЕ И НОВАТОРСКИЕ ПОДХОДЫ
В ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ОБРАБОТКЕ ДЕРЕВА ВЫЖНИЦКОЙ ШКОЛЫ
ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА**

В статье на богатом фактологическом материале исследовано традиционные и новаторские подходы в художественной обработке дерева Выжницкой школы декоративно-прикладного искусства. Проведены аналогии с технологическими и художественно-стилевыми особенностями художественной обработки дерева в соседнем гуцульском крае. Прослежено эволюцию форм и декоративных приемов в творчестве выжницких мастеров по дереву второй половины ХХ – начала ХХІ века.

Ключевые слова: народное искусство, художественная обработка дерева, декоративные тарелки, резьба, декоративная роспись.

Roman Gavryliuk

**TRADITIONAL AND INNOVATIVE APPROACHES
IN THE ARTISTIC WOOD CARVING OF VYZHNYTSIA SCHOOL
OF DECORATIVE APPLIED ART**

The article deals with the traditional and innovative approaches in the artistic wood carving of Vyzhnytsia school of decorative applied art. The analogies have been conducted with technological and artistic and stylistic peculiarities of artistic wood carving in of the neighboring Hutsul area.